

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIIY TA’LIM, FAN VA
INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI**

TOSHKENT DAVLAT IQTISODIYOT UNIVERSITETI

**Qo‘lyozma huquqida
UDK:334.2:314.15(575.1)**

KARIMOVA LATOFAT SADULLAEVNA

**INTELLEKTUAL KAPITALNI TAKROR HOSIL QILISH MEXANIZMINI
TAKOMILLASHTIRISHNING NAZARIY ASOSLARI**

08.00.01 – Iqtisodiyot nazariyasi

Iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)
ilmiy darajasini olish uchun yozilgan
DISSERTASIYA

Ilmiy rahbar: iqtisodiyot fanlari doktori,
professor Q.Q. Mambetjanov

Toshkent – 2025 y.

MUNDARIJA

KIRISH.....	3
I-BOB. INTELLEKTUAL KAPITAL VA UNI TAKROR HOSIL QILISHNING KONSEPTUAL ASOSLARI.....	13
1.1-§. Intellektual kapitalni takror hosil qilish to‘g‘risidagi nazariy qarashlar evolyusiyasi.....	13
1.2-§. Intellektual kapitalni takror hosil qilishning o‘ziga xos xususiyatlari.....	30
1.3-§. Intellektual kapitalni takror hosil qilish jarayoniga ta’sir qiluvchi omillar	38
Birinchi bob bo‘yicha xulosa	46
II-BOB. O‘ZBEKISTONDA INTELLEKTUAL KAPITALNI TAKROR HOSIL QILISH JARAYONLARI VA UNING O‘ZGARISH TENDENSIYALARI.....	48
2.1-§. Respublikada intellektual kapitalni shakllantirish jarayonlari va uning o‘ziga xos xususiyatlari.....	48
2.2-§. Mamlakatda intellektual kapitalni takror hosil qilish institut-lari va ular faoliyatining hozirgi holati.....	63
2.3-§. Respublikada intellektual kapital rivojlanishiga ta’sir etuvchi omillar va ular o‘rtasidagi bog‘liqlikning o‘zgarish dinamikasi.....	71
Ikkinchi bob bo‘yicha xulosa	81
III-BOB. O‘ZBEKISTONDA INTELLEKTUAL KAPITALNI TAKROR HOSIL QILISH MEXANIZMINI TAKOMILLASHTIRISH YO‘NALISHLARI.....	83
3.1-§. Respublikada intellektual kapitalni rivojlantirishda oliy ta’lim imkoniyatlaridan samarali foydalanish yo‘nalishlari.....	83
3.2-§. O‘zbekistonda intellektual kapitalni takror hosil qilishni rag‘batlantirishning moliyaviy mexanizmini takomillashtirish.....	100
3.3-§. Intellektual kapitalni takror hosil qilishning davlat-xususiy sherikchiligi mexanizmini takomillashtirish.....	113
Uchinchi bob bo‘yicha xulosa.....	121
XULOSA VA TAKLIFLAR.....	123
FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI.....	126

KIRISH

Dissertatsiya mavzusining dolzarbligi va zarurligi. Jahon iqtisodiyotining globallashuvi jarayonida sodir bo'layotgan keskin o'zgarishlar mamlakatlar iqtisodiyotini innovatsion taraqqiyot modeliga o'tkazish tendensiyasini kuchaytirmoqda. Bu esa, o'z navbatida, mamlakatlarda intellektual kapitalni takror hosil qilish jarayonlarini jadallashtirishni talab etmoqda. Tahlillarga ko'ra, "Global innovatsiya indeksi – 2024 reytingida Shveytsariya (67,5), Shvetsiya (64,5), AQSh (62,4), Singapur (61,2), Buyuk Britaniya (61,0) kabi mamlakatlar yuqori innovatsion indeksga erishishgan. Jahonning taraqqiy etgan mamlakatlarida koronavirus pandemiyasi sharoitida innovatsion iqtisodiyotning samarali tashkil etilganligi iqtisodiyotning barqaror sur'atlarda rivojlanishini saqlab qoldi. Xitoy, Turkiya, Hindiston va Vyetnam kabi rivojlanayotgan o'rta daromadli mamlakatlar iqtisodiyotlari 2011–2023-yillarda o'zlarining mavjud fan va innovatsion salohiyatlari darajasidan yuqori darajadagi innovatsion rivojlanish ko'rsatkichlariga erishishdi"¹. Bu kabi davlatlarning iqtisodiyotini barqaror rivojlanishining asosiy omillaridan biri sifatida intellektual kapital keltiradigan bo'lsa, uning o'rni beqiyos va ahamiyatli ekanligi o'z isbotini topadi. Ushbu holat rivojlangan va bozor iqtisodiyoti sharoitida rivojlanayotgan mamlakatlar iqtisodiyotining barqaror o'sishini ta'minlashda intellektual kapitalga ustuvorlik qaratilayotganligidan dalolat beradi.

Jahonning taraqqiy etgan mamlakatlarida innovatsion iqtisodiyotni shakllantirish, ilm-fan sohasiga investitsiyalarni keng jalb qilish, innovatsion faoliyatni rivojlantirishga ta'sir etuvchi omillarni aniqlash yuzasidan maqsadli ilmiy izlanishlar olib borilmoqda. Jumladan, innovatsion faoliyatga sarflangan davlat va xususiy sektor xarajatlarini aniqlash hamda optimallashtirish, ushbu jarayonda ishtirok etuvchi institutlar faoliyatini takomillashtirish, sun'iy intellekt, mikrochiplar, nano-texnologiyalar, bio-texnologiyalar, qayta tiklanuvchi resurslar, ishlab chiqarish

¹ World Intellectual Property Organization (WIPO) (2024). Global Innovation Index 2024: Unlocking the Promise of Social Entrepreneurship. Geneva: WIPO. 10.34667/tind.50062.

jarayonlarini raqamli texnologiyalar asosida tashkil etish orqali istiqbolda barqaror iqtisodiy o'sishni ta'minlash, xususiy sektor mablag'larini jalb qilishda rag'batlantirish chora-tadbirlarini ishlab chiqish va innovatsion faollikni oshirishga yo'naltirilgan ilmiy izlanishlarga alohida e'tibor qaratilmoqda.

O'zbekistonda intellektual kapitalni rivojlantirish va uning tarkibiy qismlarini takomillashtirish, innovatsion iqtisodiyotni rivojlantirish modeliga o'tkazishni jadallashtirish, iqtisodiyotning jadal o'sib borayotgan yuqori texnologiyali tarmoqlarida amaliy tadqiqotlarni kuchaytirish, innovatsion infratuzilma subyektlari faoliyatini kengaytirish, innovatsion mahsulotlar va texnologiyalarga bo'lgan talabni rag'batlantirish borasida keng ko'lamli chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda. Jumladan, mamlakatda "...yoshlarning intellektual salohiyatini oshirish, ularning ilmiy faoliyatini rag'batlantirish", "...global innovatsion indeks reytingida O'zbekistonning o'rnini yaxshilash va 2026-yilga borib ushbu reyting bo'yicha jahonning 56 ta ilg'or mamlakati qatoriga kirish" vazifalarining belgilab berilishi mazkur muammoning naqadar katta ahamiyatga ega ekanligidan dalolat beradi. Bu borada milliy innovatsion jarayonlarni moliyalashtirish mexanizmini takomillashtirish, innovatsion klasterlarni davlat-xususiy sherikchilik asosida shakllantirish, xususiy sektor va hududlarda innovatsion faoliyatni moliyaviy vositalar asosida rag'batlantirish yo'nalishlaridagi tadqiqotlarga alohida e'tibor qaratilmoqda.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 11-sentyabrdagi PF-158-sonli "O'zbekiston-2030 strategiyasi to'g'risida"gi Farmonlari, 2023-yil 3-iyuldagi PQ-200-sonli "Ma'muriy islohotlar doirasida oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar sohasida davlat boshqaruvini samarali tashkil qilish chora-tadbirlari to'g'risida"gi Qarorlari, 2022-yil 6-iyuldagi PF-165-sonli "2022-2026-yillarda O'zbekiston Respublikasining innovatsion rivojlanish strategiyasini tasdiqlash to'g'risida", 2020-yil 29-oktyabrdagi PF-6097-sonli "Ilm-fanni 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida", 2020-yil 2-martdagi PF-5953-sonli "Ilm, ma'rifat va raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish yili"da amalga oshirishga oid Davlat dasturi to'g'risida,